

1956 – *annus horribilis: a birodalmak hanyatlása*

Az 1956-os év *annus horribilis* az algériai háború (1954–1962) történetében a francia baloldal számára. A januárban hatalomra jutott szocialista párt (SFIO), élvezve a kommunisták támogatását, nagy elánnal hirdetett új, reménykeltő politikát. Alig néhány hét után azonban megtorpant. Kapitulált a mozdulatlanságot favorizáló, s egyre szélsőségesebbé váló jobboldali erők előtt. S hiába törekedett őszintén folytatni a reformok politikáját, ezután már nem ő diktált. A szélsőséges, antidemokratikus erők térnyerése az országot is elszigetelte a nemzetközi életben.

Az 1956-os esztendő azonban különösen „szörnyű év” volt a kommunisták számára: az SZKP 20. kongresszusa alapjaiban rendítette meg a kommunista ideológiai-politikai rendszert, a budapesti felkeléssel pedig elkezdődött a haláltusa. Ez a második, világot megrengető tíz nap (a 20. kongresszust 1956. február 14–25. között tartották) lerombolta a kommunista világmozgalmat, amelyet az első világrengető tíz nap – az októberi bolsevik forradalom – megteremtett.¹

A klasszikus gyarmatbirodalmakra pedig az egyiptomi nacionalista vezetés mért halálos csapást. A francia és angol gyarmatok néhány éven belül függetlenné váltak. A portugál gyarmatok az 1970-es évek közepén hosszan tartó fegyveres konfliktus és az 1974. áprilisi „szegfűs forradalom” után nyerték el függetlenségüket.

* * *

Nasszer 1956. július 26-án Alexandriában bejelentette a Szezei-csatorna államosítását. Az így befolyt jövedelmet – 100 millió dollárt – az Asszuáni-gát finanszírozására kívánta fordítani. A Csatorna Társaság fő részvényesei, Nagy-Britannia és Franciaország számára azonban az igazi veszteség nem anyagi, hanem politikai volt: látványosan bizonyosodott be, hogy a Közel-Kéleten már nem ők irányítják az eseményeket. Az államosítás óriási presztízsveszteség volt számukra. A britek ezután már csak a Bagdadi Paktum alapító államára, Irakra számíthattak a térségben.

Nasszer alexandriai beszédében határozottan leszögezte, hogy Egyiptom szuverén külpolitikát folytat, nyíltan vállalta az arab nacionalizmust s az algériai felkelők támogatását. Kijelentette: „Célunk olyan független politika megvalósítása, amely Egyiptomból – és nem Londonból, Washingtonból, Moszkvából vagy bármely más államból – indul ki, olyan politikáé, amely

¹ Eric Hobsbawn: *Franc-tireur. Autobiographie* Paris, 2005. 241.

lelkiismeretünkéből és érzéseinkből fakad. Ahogyan már említettem, hajlandók vagyunk mindenkivel együttműködni [...], de oly módon, hogy ez az együttműködés soha nem veszélyeztetheti nacionalizmusunkat és arabságunkat... Az arab nacionalizmus Algériában képes volt vereséget mérni, még hozzá rendkívül súlyos vereséget mérni Franciaországra. Az arab nacionalizmus Algériában képes volt vereséget mérni Franciaország szövetségeseire, Amerikára, Nagy-Britanniára s az Atlanti Szerződés összes államára... Sohasem mondhatjuk, hogy Algéria harca nem a mi harcunk.”² Ez különösen felbőszítette Párizst, s úgy vélte, hogy Nasszer megbuktatásával könnyen megoldhatja az algériai problémát, gyors katonai győzelmet arat a felkelőkön. Franciaország magatartását a krízis folyamán mindvégig az algériai probléma motiválta.

A két gyarmati hatalom első reakciója az alexandriai beszédre a katonai lépés, a háború kilátásba helyezése volt. A londoni és a párizsi sajtó – a kommunista lapok kivételével – valóságos hisztériát szított. Analógiát vont Nasszer és Hitler között, a rajnai remilitarizálási krízist és Münchent emlegette.³ Az analógiát illetően a brit miniszterelnök, Anthony Eden személyesen is érintett, hiszen az 1930-as években külügyminiszterként az említett eseményeknek formálója volt. Az *appeasement* politikája akkor csődöt mondott. Nem akart még egyszer hasonló helyzetbe kerülni.

A sajtó és a politikusok harcias nyilatkozatainak sikerült megnyerniük a közvélemény többségét egy azonnali katonai akcióhoz. Ebben azonban nem számíthattak az Egyesült Államokra. Washington nehéz helyzetben volt. Azon törekvését, hogy Egyiptomot megtartsa a nyugati érdekszférában, egyrészt a két európai gyarmati hatalom politikája keresztelte, másrészt az, hogy rosszul mérte fel az arab nacionalizmus erejét. Úgy gondolta, hogy Egyiptom befolyásolására még mindig elégséges lesz a gazdasági nyomás, az Asszuáni-gát finanszírozásához való hozzájárulás megtagadása. Ez a lépés azonban éppen ellenkező hatást váltott ki. Az egyiptomi vezető az amerikai lépést úgy fogta fel, hogy nem kezelik egyenlő félként, kétségbe vonják az önállóságát, megalázzák. Beszédében többször kitért a méltóság, a tisztelet, az egyenlő bánásmód jelentőségére: „egy jó szó számunkra többet ér, mint ötmillió dollár, amelyet úgy adnak, hogy közben megsértenek.”⁴

² *Dokumentumok a Közel-Kelet XX. századi történetéhez.* (Szerk.: Lugosi Győző) Budapest, 2006. 330–331.

³ Jean-Yves Bernard: *La genèse de l'expédition franco-britannique de 1956 en Egypte.* Paris, 2003. 19–21, 283–284.

⁴ Marc Ferro: *Suez. Naissance d'un tiers monde.* Editions Complexe 1982. 118., *Journal d'Egypte*, 1956. július 27.

A Szovjetunió és a szocialista országok tekintélye viszont eközben gyorsan és látványosan növekedett. Moszkva kairói nagykövete állandó kontaktusban volt Nasszerrel, szinte naponként tárgyaltak, amiről a napilapok is hírt adtak. Sepilov szovjet külügyminiszter még az amerikai elutasítás előtt kijelentette, hogy a Szovjetunió kész segíteni az Asszuáni-gát felépítését, ha az egyiptomi vezetés kéri.⁵ Július 22-én Nasszer látványos külsőségek közepette fogadta a Kínai Népköztársaság első egyiptomi nagykövetét. Ugyanakkor tartózkodott az egyiptomi fővárosban Drezda polgármestere, aki Kairó kormányzójának látogatását viszonzta. Augusztus elején a Német Demokratikus Köztársaságban tartózkodó oktatási és tudományos delegáció vezetője egyik beszédében kijelentette, hogy nincs messze az idő, amikor Egyiptom elismeri az NDK-t.⁶ Az események igazolni látszottak a francia és az angol politikusokat: Nasszer és az algériai felkelők mögött a Szovjetunió vezette nemzetközi kommunizmus áll, amely a Nyugat periferiákon történő bekerítésére, majd elpusztítására törekszik. Különösen a francia tábornokok hangsúlyozták, hogy „Franciaország és Európa sorsa Észak-Afrikában dől el.”⁷ Párizs így szerette volna érdekeltté tenni a NATO-t az észak-afrikai konfliktusban. Ennek azonban a tagállamok, főként pedig az Egyesült Államok ellenálltak.

A francia kormány az Algériában elszaporodó merényleteket is a kommunistáknak tulajdonította. Miután június 19-én – az európai lakosság tüntetéseiben is kifejeződő nyomásának engedve – két algériain végrehajtották a hónapokkal korábban hozott halálos ítéletet, valóban ugrásszerűen megnőtt a városokban – s nemcsak Algírban – elkövetett, halálos áldozatokat követelő merényletek száma. Június 20. és 24. között 21 merénylet történt a fővárosban, tízen vesztették életüket, a sebesültek száma pedig több tucat volt. Bombák robbantak Constantine-ban, Tlemcenben, Bône-ban, Biskrában, Sétifben. Július 5-én, az 1830-as francia partraszállás évfordulóján, a főkormányzó-ság által is sikeresnek minősített sztrájkot szervezett a függetlenségi háborút kirobbantó Nemzeti Felszabadítási Front, az FLN Algírban. Július 15-én a Batna–Biskra vonalon közlekedő vonat futott aknára. Az akciónak 10 halott és 13 sebesült áldozata volt.⁸

⁵ *Journal d’Égypte*, 1956. július 22.

⁶ *Journal d’Égypte*, 1956. július 23., augusztus 3., *Bourse égyptienne*, 1956. július 23.

⁷ Calillès tábornok levele a védelmi miniszterhez 1956. április 4. Idézi: Charles-Robert Ageron: *L’opération de Suez et la guerre d’Afrique*. In *La France et l’opération de Suez de 1956*. (Szerk.: Maurice Vaïsse) ADDIM 1997. 44.

⁸ A városokban elkövetett merényletekre ld. Philippe Bourdel: *Le Livre noir de la guerre d’Algérie. Français et Algériens 1945–1962* Plon, 2003. 101–105.

Ugyanakkor nem váratott sokáig magára a Francia Algériát, a gyarmati status quót minden eszközzel védelmező európai származású algériaiak⁹ ellenakciója sem. Előbb, június 30-án, a nemzeti szakszervezet, az UGTA székházát és a baloldali, de már betiltott *Alger républicain* c. napilap szerkesztőségét robbantották fel. A legsúlyosabb merényletet augusztus 10-ről 11-re virradó éjjel követték el az óvárosban, a Kaszbában, ahol öt házat robbantottak fel. A romok alól 15 holttest került elő.

Az igazán nagy megdöbbenést kiváltó merénylet szeptember 30-án történt Algírban, ahol az európaiak által leglátogatottabb két kávéházban, a Milkben és a Coq hardiban robbant pokolgép. A három halott mellett a sebesültek száma elérte a 60-at. Az FLN tudatosan törekedett a félelem légkörének megteremtésére, nem lévén hatékony fegyver a kezében a nyomasztó fölényben lévő francia hadsereggel szemben. Az eseményeket Ramdane Abane, az FLN egyik vezetője „az algériai forradalom új szakaszaként” mutatta be, amikor „az általános bizonytalanság szakaszába lépünk, s előjátéka az általános felkelésnek, amely örökre megszabadít bennünket a kolonializmustól”.¹⁰

A feszült légkörben egyre nagyobb elfogadottsága lett az Egyiptom elleni katonai fellépésnek. Ezt a tendenciát erősítette, hogy az ENSZ égisze alatt a krízis megoldása érdekében folytatott diplomáciai próbálkozások kudarcot vallottak. Továbbá az *Athos* nevű hajó ügye is. A francia haditengerészet október 14-én Marokkó partjainál tartóztatta fel a hajót, amely Alexandriából indult és az algériai felkelőknek szállított fegyvert. Két nappal később Anthony Eden brit miniszterelnök és külügyminisztere, Selwyn Lloyd magánjellegű, négy szemközti megbeszélést folytatott Párizsban francia kollégáival, Guy Mollet-val és Christian Pineau-val. A megbeszélésekről hivatalos jegyzőkönyv nem készült, csak a Lloyd által készített személyes és bizalmas feljegyzés. Itt kötelezte el magát London is végérvényesen a háború mellett, és – ha nehezen is – elfogadta Izrael részvételét is. A Sèvres-ben tartott (október 22–23-án) hármas találkozón ehhez képest semmi új nem született, csupán pontosították az október 16-i döntést, és annak hitelesített másolatát megkapták az izraeli politikusok is.¹¹ A sèvres-i találkozó Izrael számára más szempontból volt jelentős.

⁹ A 10 millió lakosú gyarmaton több mint egymillió, privilegizált helyzetben lévő európai származású élt már generációk óta.

¹⁰ *El Moudjahid*, 3. sz. (1956. szeptember) I.k. 42.

¹¹ Jean-Yves Bernard: *La genèse de l'expédition franco-britannique de 1956 en Egypte*. Paris, 2003. 243.

Az 1950-es években Izrael legstabilabb, legmegbízhatóbb szövetségese Franciaország volt. Ezt csak erősítette az algériai háború és Nasszer pánarab nacionalista politikája, érdekezésséget teremtve Tel-Aviv és Párizs között. Ezt állapította meg Simon Perez az 1955 őszen Guy Mollet-val történt párizsi megbeszélései után készített jelentésében.¹² Izrael a háborúban való részvételéről 1956. június 23–24-én egy franciaországi titkos találkozáson állapodott meg a párizsi politikusokkal, akik ugyanitt kötelezettséget vállaltak, hogy fegyvereket (repülő, harckocsi) szállítanak Tel-Avivnak. Ez meg is történt szeptemberben. Sèvres-ben az izraeliek azt is elérték, hogy a franciák segítik egy atomreaktor felépítését Dimonában, és működéséhez urániumot is szállítanak.¹³

Az izraeli részvétel, az a franciáktól származó terv, hogy Izrael támad, a két európai hatalom pedig a harcoló felek szétválasztásának, a béketeremtésnek az ürügyén beavatkozik, nem volt ismeretlen az arab országok közvéleménye előtt. Az *Asz-Szabah* c. tunéziai lap szeptember elején már megszéllőztette. A következőket írta: „Egyes nyugati hivatalokban az a hír kering, hogy Izrael támadja meg az arabokat, a nyugatiak pedig majd „békét” teremtenek.”¹⁴

A sèvres-i találkozóval egyidőben az arab világot, különösen pedig a Maghreb térséget és Franciaországot „bravúrosnak” mondott, de súlyos politikai következményekkel járó esemény rázta meg, tartotta lázban. Október 22-én este 10 óra után a francia légierő gépei – Guy Mollet miniszterelnök tudta nélkül – Algír légtérben leszállásra kényszerítették az Air Atlas marokkói légitársaság Rabatból Tuniszba tartó járatát. Az FLN-nek a fedélzeten tartózkodó öt vezetőjét (Ben Bella, Rabat Bitat, Mohamed Budiaf, Ait Ahmed, Musztafa Laseraf) letartóztatták. Ők azért indultak Tuniszba, hogy ott az V. Mohamed marokkói uralkodó és Burgiba tunéziai miniszterelnök részvételével tartandó tanácskozáson a fegyveres konfliktus békés, kompromisszumos lezárásának a lehetőségéről folytassanak megbeszéléseket. A gépeltérítéssel ez a lehetőség szertefoszlott. S ami a legsúlyosabb: a francia miniszterelnök nem ítélte el az akciót, s ezzel – a februári kapitulációja után – újabb csapást mért

¹² A jelentést idézi: Mordechai Bor-On: Israeli-French Relations during the Suez crisis. In *La France et l'opération de Suez*, 98.

¹³ Frédérique Schillo: *La politique française à l'égard d'Israël 1946–1959*. André Versaille éditeur, Paris 2012. 724. A titkos megállapodás szövegét hosszú ideig „nem találták”. Megismerését a tanácskozáson részt vevő Simon Peresz tette lehetővé 1996-ban. A következő évben S. Illan Troen izraeli történész publikálta az *Israel Studies* című folyóiratban (vol. 1, n° 2, 122–139.)

¹⁴ Idézi. *La Dépêche tunisienne*, 1956. szeptember 5.

a köztársasági politikai rendszerre, s így meghatározó módon járult hozzá annak másfél évvel később bekövetkezett összeomlásához.

Az október 23-án kirobbant magyar felkelés egyáltalán nem kedvezett a háborúra készülő Franciaországnak és Nagy Britanniának. Megosztotta, elterelte a kormány háborús politikáját támogató közvélemény figyelmét. Párizs ettől függetlenül igyekezett kihasználni a helyzetet romló külpolitikai pozíciójának javítására. Erre annál is inkább szüksége volt, mert ENSZ-nagykövete figyelmeztetett, hogy hazája megítélése nagyon rossz. Christian Pineau külügyminiszternek küldött beszámolójában komor képet festett az ország elszigetelt helyzetéről: a nemzetközi közvélemény reakciónak tartja Franciaország algériai politikáját, a szuezi ügyben nem számíthat Washingtonra, s az Athos-ügyben, amelyet Párizs az ENSZ elé vitt, is csak kényszeredett támogatásra van kilátás, mivel a „szövetségi szolidaritás” nem működik. Sőt – véli, s nem alaptalanul – az Egyesült Államok „Tunéziában és Marokkóban a helyünkbe akar lépni”. A kelet-európai események viszont jó alkalmat szolgáltatnak Franciaország helyzetének könnyítésére, „ezért az oroszok nehézségeit a lehető legjobban ki kell használni az ENSZ-ben”.¹⁵ A külügyminiszter 31-én, miután az Egyiptom elleni támadás elkezdődött, az ENSZ-nagykövetének adott instrukciókban felhívta a figyelmet arra, hogy a magyar ügyet felszínen kell tartani, vigyázni kell, hogy azt a szuezi ügy nehogy elhomályosítsa: „Mert ha ez így lenne, akkor az ellenfeleink malmára hajtanánk a vizet, és azt az érzést keltenénk a közvéleményben, hogy a [Biztonsági] Tanács nem érdeklődik a magyarországi helyzet iránt. Ha a Tanács Suez kapcsán rendkívüli ülést tart, akkor kérje a magyar kérdés felvételét is.”¹⁶

Az Egyesült Államokat morális szempontból is nagyon zavarta a brit–francia katonai akció a Közel-Keleten, hiszen annak támogatása esetén a szovjetek magyarországi intervenciójának elítélése nem tűnt hitelesnek. Amikor a francia nagykövet október 30-án átadta Dulles-nek miniszterelnöke üzenetét a támadásról, az amerikai külügyminiszter felindultságában „a tervezett brit–francia intervenciót a Magyarországon alkalmazott szovjet totalitarianizmushoz hasonlította.”¹⁷

¹⁵ M. Cornet–Gentile, chef de la Mission permanente de la République Française auprès de l’ONU à M. Christian Pineau, le 27 octobre 1956. *Documents Diplomatiques Français* (A továbbiakban: DDF) 1956. 3. k. Paris, 1990. 55–56.

¹⁶ M. Pineau, *Ministre des Affaires Étrangères* à M. Cornet–Gentile, *Ambassadeur de France* à l’ONU. Le 31 octobre 1956. DDF 1956. 3. k. Paris, 1990. 121.

¹⁷ M. Alphand, *Ambassadeur de France* à Washington à M. Pineau, *Ministre des Affaires Étrangères* le 30 octobre 1956 DDF 1956. 3. k. Paris, 1990. 93. Dulles a találkozó végén lehiggadt és visszavonta a minősítést.

A NATO is rendkívül mértékben neheztelt Párizsra és Londonra, hiszen a háború megindításáról előzőleg nem konzultált a tagországokkal. Lord Ismay NATO-főtitkár az Atlanti Tanács rendkívüli ülésén úgy minősítette a brit–francia katonai intervenciót, mint ami „a legnagyobb veszélyt jelenti az atlanti szolidaritásra a paktum létrejötte óta”.¹⁸ Az egyiptomi sajtó kiemelt helyen közölte Eisenhower nyilatkozatát, amelyben elítélte a brit–francia intervenciót, hibának minősítette azt. A kommentátorok hozzátették még, hogy „Egyiptom maga mögött tudja a Szovjetuniót, a népi demokráciákat és a bandungi államokat”.¹⁹

A szuezi háború idején a Magyarországról szóló hírek háttérbe szorultak az arab országok sajtójában, de továbbra is rendszeresen jelentek meg róluk információk. Tudósított az arab sajtó az újabb szovjet beavatkozásról, a fellángolt harcokról, Nagy Imre felhívásáról a világ népeihez, a Varsói Szerződésből történő kilépésről, s arról, hogy „Kádár János ellenforradalmi kormányt alakított”.²⁰ Az arab országok közvéleménye, de a politikusai is nyomban összefüggést állapítottak meg a magyarországi és a közel-keleti események között. Az *Asz-Szabah* c. tunéziai lap november 7-én *Magyarország drámája* c. cikkében a következőket írta: „Az Egyiptom elleni angol–francia–izraeli agresszió bátorította az oroszokat, hogy leverjék a magyar forradalmat.”²¹

Az egyiptomi vezetést foglalkoztatták a magyarországi események, aggasztotta őket a szovjetek magatartása, intervenciója. Nehéz helyzetbe hozta őket, akik ugyanúgy, mint a magyar felkelők, a nemzeti függetlenséget védték. Haled Mohieddin, a kormányhoz közel álló *Al-Misaa* c. esti lap főszerkesztője el is mondta a magyar követnek, hogy a kormányt a magyarországi események „tartózkodóbbá tették a Szovjetunióval szemben, de bizonyos mértékben fájlalták a magyar eseményeket, mert a Szovjetunió elleni nyugati vádak nehezebbé tették számunkra a Szovjetunióval való együttműködést”.²² A francia külügyminisztériumban is úgy látták, hogy bár a szovjetek magyarországi beavatkozása nüansznyt módosította ugyan egyes, a bandungi csoporthoz tartozó államok Moszkvával szembeni

¹⁸ M. Parodi, *Représentant permanent de la France au Conseil de l’OTAN à M. Pineau, Ministre des Affaires Étrangères le 31 octobre 1956*. DDF 1956 3. k. Paris, 1990. 125.

¹⁹ *Bourse égyptienne*, 1956. november 1.

²⁰ *Bourse égyptienne*, 1956. november 4., *La Dépêche tunisienne*, 1956. november 3., 7., *Journal d’Alger* 1956 november 3., 4.

²¹ Idézi *La Dépêche tunisienne*, 1956. november 8.

²² uo. Az egyiptomi hatóságok betiltották pl. a szovjet filmhetet, hogy ezt tehessék a magyar forradalomról szóló amerikai filmek vetítésével is.

magatartását, „Franciaország és Nagy-Britannia viszont egész Ázsiában nagyon kompromittálódott”.²³

Az algériai felkelők sem foglaltak állást a magyarországi eseményekkel kapcsolatban. Véleménynyilvánításukat akadályozta saját problémájuk súlyossága, az információhiány (Magyarországról csupán annyi derengett számukra, hogy köze lehetett az Osztrák–Magyar Monarchiához), a francia nyelvű sajtónak pedig, amely ellenséges volt velük szemben, nem hittek. Ám magatartásukat az is befolyásolta, hogy nem akarták kritizálni Moszkvát, mert csak tőle remélhettek támogatást, illetve semmiképpen sem akarták kompromittálni Moszkva óvatos nyitását az algériai probléma irányában. A Szovjetunió verbálisan heves antikolonializmusa ellenére sem tanúsított különösebb érdeklődést az algériai nemzeti felszabadító háború iránt, gyakorlatilag francia belügynek tekintette. Amikor a magyar felkelést leverték, illetve a szuezi háború kirobbant, akkor tartózkodott Moszkvában Kuatli szíriai elnök. A vele folytatott tárgyalásokról kiadott közös közlemény volt az első olyan szovjet vezetők által aláírt hivatalos dokumentum, amelyben szó esett az algériai nép önrendelkezési jogáról. A szovjet magatartás megváltozása a közel-keleti események következménye, s ez nyugtalanította a moszkvai francia nagykövetet.²⁴

Komoly hatással volt az arab közvéleményre Bulganyin szovjet államfő november 5-i levele az izraeli, az angol és a francia miniszterelnökhöz. A levélben megpendített katonai csapás lehetősége, illetve az Izrael állami létének veszélyeztetettségére történő utalás – még ha minden bizonnyal blöff is volt – komoly pszichológiai nyomást jelentett a címzettek számára, akik egyáltalán nem bagatellizálták el. Az angol közvélemény számára a levél egyértelműen bizonyította, hogy a Szovjetunió határozottan támogatja Egyiptomot és az arab nacionalista mozgalmat. „Meggyőződésünk – írta a tunéziai *Asz-Szabah* c. lap november 7-én, hogy a 'Bulganyin bomba' tette lehetővé a gyors eredményt.”²⁵ (ti. a harcok beszüntetését – J.N.L.) A lap véleményét megerősítette a francia belügyminiszter egyidejű feljegyzése is: „A Párizsnak és Londonnak címzett szovjet jegyzék különösen a legfelvilágosultabb nacio-

²³ La crise de Suez et les pays d'Asie-Océanie. Paris le 21 novembre 1956. Ministre des Affaires Étrangères. Poste diplomatique Beyrouth Intervention franco-britannique en Egypte. 187. 18/2. Centre des Archives diplomatiques de Nantes (CAD)

²⁴ M. Dejean, Ambassadeur de France à M. Pineau, Ministre des Affaires Étrangères le 14 novembre 1956. DDF 1956. 3. k. Paris 1990. 319–320.

²⁵ Idézi: Articles et documents. Présidence du Conseil. Secrétariat général du gouvernement. Afrique du Nord. Centre des Archives d'Outre-Mer (CAOM) 36H1.

nalisták figyelmét keltette fel. Tulajdonképpen úgy vélik, hogy az egyiptomi francia–brit tűzszünet az orosz ’ultimátum’ következménye”.²⁶

A Szovjetunió ezekben a napokban a népszerűség csúcsán volt Egyiptomban és általában az arab világban, a Nyugat presztízse pedig a mélyponton. A legfantasztikusabb hírek keringtek arról, hogy a Szovjetunió, a Kínai Népköztársaság és a többi szocialista ország hány ezer önkéntest küld Egyiptom megsegítésére. Port Said védelmét a második világháborús sztálingrádi és leningrádi harcokhoz hasonlították.²⁷ Az emberek csak a keleti blokkból jött híreknek adtak hitelt. „A hírműsorok idején, figyelmen kívül hagyva az elsötétítést – írja emlékirataiban egy kairói kortárs – a terek megteltek emberekkel. Ott tolongtak az újságosbódék körül, hogy hallgassák a moszkvai és a pekingi rádió arab nyelvű adását. Egyedül ezeket az adókat fogadták el hitelesnek”.²⁸ A magyar követ beszámolója is ezt erősítette meg: „Egyiptomban a nyugati hírügynökségeknek nincs hitelük. A széles közvélemény a szocialista tábor, a Szovjetunió és Kína iránti szeretete folytán, bizonyos mértékig még a valóban elkövetett hibákat sem hajlandó tudomásul venni. Megállapíthatjuk, hogy a magyar–egyiptomi kapcsolatokat nem befolyásolták az eseményeink. Külpolitikai aktivitásunk nemzetközi méretekben való kifejelesztésekor Egyiptom részéről nem fogunk elutasítást találni.”²⁹

A szuezi háborúban Franciaország és Nagy-Britannia a katonai győzelem ellenére politikailag és morálisan súlyos vereséget szenvedett. A párizsi kormány ezt szinte hisztérikus szovjet- és kommunistaellenességgel próbálta ellensúlyozni. Erre jó ürügyet szolgáltatott a szovjetek magyarországi intervenciója, illetve Fernand Ivetonnak (1926–1957), az Algériai Kommunista Párt tagjának és az FLN harcosának a letartóztatása november 14-én. Az Állami Gáz- és Elektromos Művek dolgozóját munkahelyén tartóztatták le, miután szekrényében az egyik munkatársa egy robbanószerkezetet fedezett fel, és nyomban jelentette a rendőrségnek. A pokolgép este lépett volna működésbe, amikor már senki sem tartózkodott volna az üzemben. Éppen azért ekkor, hogy áldozatok ne legyenek, csak anyagi kár keletkezzen.

²⁶ Note confidentiel. Le 7 novembre 1956. Ministre de l’Intérieur. Monde Arabe. Affaires de Suez 1956–57. CAOM 81F992.

²⁷ *Bourse égyptienne*, 1956. november 7. 8. 15. , *Journal d’Alger* 1956. november 5. 7.

²⁸ Didor Fawzy-Rossano: *Mémoires d’une militante communiste (1942–1990). Du Caire à Alger et Genève*. Paris, 1997. 104.

²⁹ MOL XIX–J–1–j Egyiptom 1945–1964 00930. sz. irat 5. doboz. Egyiptom viszonyulása a szocialista táborhoz magyar események nyomán. Kairó, 1957. február 6.

Az eset rendkívüli visszhangot váltott ki, különösen az európaiak körében. Most már bizonyítottnak látták azt a politikusok által szüntelenül hangoztatott véleményt, hogy a merényletek mögött a kommunisták – és Moszkva – állnak. Európai lévén tettét „árulásnak” tekintették. És a kivégzését követelték. A katonai törvényszék példát akarván statuálni rendkívül gyorsan, november 24-én, meg is hozta a halálos ítéletet. Az ítéletet hallván a tárgyalóteremben jelenlévők felállva tapsoltak, a védők pedig órákig nem merték elhagyni az üléstermet, attól tartottak, hogy meglincselik őket.³⁰ Az Francia Kommunista Párt kampányt szervezett, hogy kegyelmet eszközöljön ki a köztársasági elnöknél. Arra hivatkoztak, hogy Iveton nem hajtotta végre az ítéletet, s így áldozatok sem voltak. A kialakult lincshangulat azonban már eleve kudarcra ítélte a kampányt.

December 28-án az FLN megbízásából három algériai hosszás előkészület után merényletet hajtott végre a szélsőséges nézeteiről ismert Amédée Forger ellen. Bufarik polgármesterét, az algériai polgármesterek szövetségének elnökét háza előtt lőtték agyon a merénylők.³¹ Az európaiak reakciója kegyetlen volt, valóságos arabüldözésbe kezdtek, algériai járókelőket gyilkoltak meg vagy vertek meg kegyetlenül. „Többet részesítettek kegyelemben, mint amennyit kivégeztek. Az emberek nem értik, hogy Ivetont még mindig miért nem végezték ki.” – jellemezte a közhangulatot Lacoste a belügyminiszternek még aznap küldött táviratában.³²

René Coty köztársasági elnök az igazságügyi miniszter (François Mitterrand) társaságában fogadta Iveton ügyvédeit 1957. február 5-én. A kegyelmi kérvény elutasításakor azoknak a háború ellen tiltakozó katonáknak az esetére hivatkozott, akiket 1917-ben, hogy példát statuáljanak, kivégeztek. Az ítéletet 1957. február 11-én hajnalban hajtották végre. Ugyanekkor végezték ki két, még 1955-ben elítélt algériait is. A guillotinhoz menet mindhárman a független Algériát éltették. Iveton volt az egyetlen európai, akin a felszabadító háború alatt végrehajtották a halálos ítéletet.

A példastatuálás nem segített a kormány helyzetén, és az FLN-t sem sikerült megtörni. December elején a Szocialista Internacionálé elítélte a francia és angol beavatkozást a Közel-Keleten. A csapatok visszavonását követelte és támogatta az ENSZ ilyen értelmű határozatát. A francia szocialista küldöttek elhagyták

³⁰ Sylvie Thénaut: *Une drôle de justice. Les magistrats dans la guerre d'Algérie*. Paris, 2004. 76.

³¹ Récits de feu. Témoignages sur la guerre de libération. Présentation de *Mahfoud Kaddache*. SNED – S.N.-El Moudjahid Alger, 1977. 210–213. A merénylők elmenekültek.

³² Sylvie Thénaut: *Une drôle de justice*, 77.

az ülést.³³ Guy Mollet-nek azonban a párt országos tanácsának december közepén tartott ülésén – elsősorban a pártegységre hivatkozva – sikerült jóváhagyatnia azt a politikát, amely az ellenzék nagytekintélyű képviselőjének, a pártvezetés tagjának, André Philipnek a megjegyzése szerint „a háborút békének hívja, az elnyomást pedig pacifikálásnak”.³⁴

A Közel-Keletről történő csapatkivonás a tisztikarban dühöt váltott ki nem csupán a politikusokkal, hanem a köztársaság politikai rendszerével szemben is. Ezt az állapotot jól fejezte ki az Algériában állomásozó francia hadsereg főparancsnoka, Lorillot tábornok: „Csapást mértek ránk Indokínában. Csapást mértek ránk Tunéziában. Csapást mértek ránk Marokkóban. Sohasem fognak csapást mérni ránk Algériában. Erre megesküszöm. Ezt mondják meg Párizsban.”³⁵ Súlyos szavak. Az elkövetkező év azonban igazolni látszott őket: a katonák egyre nagyobb politikai szerephez jutottak.

³³ *Populaire de Paris*, 1956. december 3.

³⁴ André Phillip: Ez nem szocializmus. *Nemzetközi szemle*, 1957. 2. sz. 36.

³⁵ Idézi: Morand, B.: *Histoire de l'OAS*. Paris, 1964. 36.